

мудрецов. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://berkovich-zametki.com/Nomer28/Vajsberg1.htm>

8. Вышецкий М. Это жизнь (Воспоминания хаббадников, записанные Давидом Шехтером) // Лехаим. – Ноябрь 2012.

9. Левенгарц Э. “Ангел-избавитель да сохранил тебя от всякого зла” Воспоминания хаббадников, записанные Давидом Шехтером // Лехаим. – Апрель 2013. – № 4 (252). [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.lechaim.ru/ARHIV/252/levengarts.htm>

10. Центральный Державний Архів Громадських Об'єднань України (далі – ЦДАГОУ). – Ф. 1. – Оп. 31. – Спр. 48.

11. History of the Jews in the Bukovina. – P.92.

12. Константинов В. Еврейское население бывшего СССР в XX веке (социально-демографический анализ). – Иерусалим: Лира, 2007.

13. ЦДАГОУ. – Ф. 1. – Оп. 24. – Спр. 12.

14. Геллер М. Моє слово до віруючих євреїв // Радянська Буковина. – 1961. – 7 липня.

15. Русаковська Г. Іудаїзм – отруйне зілля // Радянська Буковина. – 1961. – 16 вересня.

16. Інтерв'ю з Сарою Шпитальник. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.centropa.org/sites/default/.interview/moSHPIITALNIK%20Int.d%20oc

17. Подъячих П. Г. Население СССР. – М. : Госполитиздат, 1961.

18. Державний архів Чернівецької області (далі – ДАЧО). – Р.–72. – Оп. 5. – Спр. 158.

19. Там само. – Оп. 5. – Спр. 155.

20. Там само. – Оп. 5 с. – Спр. 206.

21. Холодченко М. Панчішники засуджують // Радянська Буковина. – 1967. – 18 червня.

22. ДАЧО. – Р.–72 с. – Оп. 5. – Спр. 227.

References

1. Kostyrchenko G.V. Tajnaja politika Stalina: vlast' i antisemitizm. – 2. – М. : Mezhdunarodnye otnosheniya, 2003. – 784 s.

2. Grynevych V. Ukraїna pislja Golokostu: do problemy vzajemovnosyn radjans'koi' vlady ta jevrei'v Pivnichnoi' Bukoviny naprykinci Drugoi' Svitovoi' vijny // Golokost i suchasnist'. – 2002. – № 6.

3. Micel' M. Evrei Ukrainy v 1943–1953 gg. Ocherki dokumentirovannoj istorii. – К.: Duh i litera, 2004. – 362 s.

4. V.Khanin Documents on Ukrainion Jewish Identity and Emigration 1944–1990. – The Cummings center series, 2003. – 337 p.

5. Bazhan O. Represyvni zahody radjans'koi' vlady shhodo gromadjan jevrejs'koi' nacional'nosti v URSR (1960–ti – 1980–ti rr.) // Z arhiviv VUChK–GPU–NKVD–KGB. – 2004. – № 1/2.

6. Bilas I. Represyvno–karal'na systema v Ukraїni. 1917–1953: suspil'no–politychnyj ta istoriko–pravovyj analiz. – К.: “Lybid” – “Vijs'ko Ukraїny”, 1994. – Кн.1. – 432 s.

7. Vasjsberg V. Kak ja ne vyderzhal jekzameni chernovickih mudrecov. [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://berkovich-zametki.com/Nomer28/Vajsberg1.htm>

8. Vysheckij M. Jeto zhizn' (Vospominaniya habbadnikov, zapisanye Davidom Shehterom) // Lehaim. – Nojabr' 2012.

9. Levengarc Je. “Angel–izbavitel' da sohranit tebja ot vsjakogo zla” Vospominaniya habbadnikov, zapisanye Davidom Shehterom // Lehaim. – Aprel' 2013. – № 4 (252). [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.lechaim.ru/ARHIV/252/levengarts.htm>

10. Central'nyj Derzhavnyj Arhiv Gromads'kyh Ob'jednan' Ukraїny (dali – CDAGOU). – F.1. – Op.31. – Spr.48.

11. Nistory of the Jews in the Bukovina. – P.92.

12. Konstantinov V. Evrejskoe naselenie byvshego SSSR v XX veke (social'no–demograficheskij analiz). – Ierusalim: Lira, 2007.

13. CDAGOU. – F.1. – Op.24. – Spr.12.

14. Geller M. Moje slovo do virujuchyh jevrei'v // Radjans'ka Bukovyna. – 1961. – 7 lypnja.

15. Rusakov's'ka G. Iudai'zm – otrujne zillja // Radjans'ka Bukovyna. – 1961. – 16 veresnja.

16. Interv'ju z Saroju Shpytal'nyk. [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: www.centropa.org/sites/default/.interview/moSHPIITALNIK%20Int.d%20oc

17. Pod'jachih P.G. Naselenie SSSR. – М. : Gospolitizdat, 1961.

18. Derzhavnyj arhiv Chernivec'koi' oblasti (dali – DACHO). – R.–72. – Op.5. – Spr.158.

19. Tam samo. – Op.5. – Spr.155.

20. Tam samo. – Op.5 s. – Spr.206.

21. Holodchenko M. Panchishnyky zasudzhujut' // Radjans'ka Bukovyna. – 1967. – 18 chervnja.

22. DACHO. – R.–72 s. – Op.5. – Spr.227.

Yavorskaya I. T., Competitor of the Department of History of Ukraine, Chernivtsi National University Yu.Fedkovicha (Ukraine, Chernivtsi), irina.yav@gmail.com

Standards and anomalies of Jew's life in Bukovina in 1953–1967

The article offers the author's view of the analysis of the facts and events affecting domestic, religious and socio-political sphere of life of the Jewish community of Bukovina, which was one of the largest and nationally motivated communities in the period under review. The research enabled to organize and analyze factual material, which proves that the Jewish life in Bukovina in the era of the “thaw” extinguished, as it was subject to Soviet realities and proceeded in illegal condition. The beginning of the antireligious campaign led to the increase of discrimination against orthodox Jews and the emergence of religious anti-Semitism. The return of the repressed Zionists in the late 50's of the twentieth century contributed to the revival of the Zionist ideology and activation of emigrant sentiment in the circle of the Jews of Bukovina. The research may result in the concept of an integrated analysis of the history of the Jews of Bukovina in conjunction with international events and policies of the State of Israel in particular.

Keywords: Jewish community of Bukovina, antireligious campaign, orthodox Jews, anti-Semitism, tolerance, Zionism, emigrant sentiment.

Яворская И. Т., соискатель кафедры истории Украины, Черновицкий национальный университет им. Ю. Федьковича (Украина, Черновцы), irina.yav@gmail.com

Нормы и аномалии еврейской жизни на Буковине в 1953–1967 гг.

Предлагается авторский взгляд на анализ фактов и событий, касающихся бытовой, религиозной и общественно-политической жизни еврейской общины Буковины, которая в исследуемый период была одной из самых крупных и национально мотивированных. В ходе исследования удалось упорядочить и проанализировать фактический материал, который убеждает, что общественно-политическая жизнь евреев Буковины в эпоху “оттепели” угасала, была подчинена советским реалиям и протекала в нелегальных условиях. Начало антирелигиозной кампании привело к усилению дискриминации ортодоксальных евреев и появлению религиозного антисемитизма. Возвращение репрессированных сионистов в конце 50-х гг. XX в. способствовало возрождению сионистской идеологии и активизации эмигрантских настроений. Результатом исследования может стать концепция комплексного анализа исследования истории евреев Буковины во взаимосвязи с международными событиями и политикой государства Израиль, в частности.

Ключевые слова: еврейская община Буковины, антирелигиозная кампания, ортодоксальные евреи, антисемитизм, толерантность, сионизм, эмиграционные настроения.

* * *

УДК 94(477):355.1–058.65:(411.16)“1939/1945”

Слободинський Д. К.
аспірант, Київський національний
університет ім. Т. Шевченка
(Україна, Київ), Slobodinskiy.D.K@ukr.net

В ім'я порятунку єврейської дитини

Висвітлено життя євреїв в період гітлерівської окупації території України. Проаналізовано вплив німецької влади на соціальне становище цивільного населення зокрема єврейських дітей. Висвітлені плани окупаційної влади, які були спрямовані на цілковите знищення єврейського населення та онімечення дітей. Продемонстровано методи масового знищення українських євреїв. Розглянуто факти порятунку українським населенням єврейських дітей.

При написанні статті були застосовані такі спеціальні історичні методи: предметно-хронологічний, статистичний, структурно-порівняльний, системно-аналітичний, метод історичної реконструкції та інші.

Жертвність українців, за яку вони не раз платили своїм життям забезпечила продовження єврейської етнічної гілки, яку так намагалися викоринити одурманені нацистськими ідеями гітлерівські кати.

Ключові слова: Друга світова війна, окупація, гітлерівці, євреї, діти, порятунок, українці.

Життя дітей в окупованій Україні було невимовно складним. Адаже саме ця соціальна група була практично незахищеною від багатьох ризиків, які ніс із собою окупаційний режим. Особливо складним виявилось життя єврейських дітей, які нарівні із своїми батьками

були безправними, але зважаючи на їх фізичний стан, антисанітарію та голод, шансів на виживання в них практично не було.

У західних та ізраїльських джерелах тема дітей у період Голокосту була висвітлена практично після завершення війни [1;2;3;4;5]. Аперші спроби розгляду цієї теми на території України починаються лише з початку 90-х років минулого століття, хоч і по сьогоднішній день фундаментального наукового дослідження, присвяченого даній темі, немає і до нині. У той же час інформація про порятунок єврейських дітей як форма усної історії з плином часу безслідно зникає.

Окремі факти дитячого геноциду проілюстровані в документах Надзвичайної слідчої комісії щодо встановлення і дослідження злочинів, скоєних німецько-фашистськими загарбниками, в енциклопедичних виданнях, книгах, присвячених темі Голокосту та малодосліджених матеріалах фонду “Пам’ять жертв фашизму в Україні”. Однак, інформація про дітей у контексті гітлерівської окупації території України є розрізною та має хаотичний характер.

Як відомо, основні мотиви щодо знищення українських євреїв, а в подальшому і українців були викладені у генеральному плані “Ост” райхсфюрера СС Генріха Гімmlера. Остання редакція даного плану, за показами Ганса Еліха, була підготовлена в 1940 році [6, с.15]. Перша його частина мала назву “малий план” та вклала в себе найголовніші завдання на найближче майбутнє. Друга частина – “великий план”, до якої входили перспективи розвитку на 25–30 років, після закінчення війни. За даним планом, територія гітлерівської Німеччини повинна була сягати лінії Ладога – Чорне море в районі Кримського перешийку. Так, Третій рейх охоплював би Польщу, Чехословаччину, балтійські країни, за виключенням Фінляндії, а також велику частину Радянського Союзу. З даних територій було передбачене виселення більш як 50% населення. Не важко здогадатися, що під словом “переселення” передбачалося повне знищення даного населення. А ті, що будуть залишені, швидше за все це повинні були бути діти, що підлягали онімеченню. Таким чином, даний план передбачав поетапне скорочення населення захоплених територій включаючи стерилізацію.

Декретом від 7 грудня 1939 р. Адольф Гітлер призначив Генріха Гімmlера відповідальним за проведення національної політики Німеччини. Основними кроками Гімmlера щодо розв’язання національного питання в Україні, особливо це стосувалося громадян до 16 років, які підлягали онімеченню, передбачався селекційний відбір, критеріями якого була приналежність до арійської раси [6, с.20].

Гімmlер рекомендував відбирати дітей у батьків для виховання у німецьких сім’ях з відповідними політичними поглядами та світоглядом. На практиці дане розпорядження райхсфюрера СС зачепило українських дітей, серед яких переховувалися і діти єврейської національності. В розпорядженні 67/І від 19 лютого 1942 року Головному управлінню штабу комісара рейхуз укріплення німецької народності приписувалося проведення расових обстежень сиріт та прийомних дітей [6, с.22].

Тобто, основним завданням – і це чітко простежується у політичній програмі Третього рейху, було зміцнення німецького народу за рахунок біологічного і культурного знищення потенціалу населення окупованих територій. Про це свідчать і ряд директив, так наприклад, документ від 25 листопада 1939 р. про спеціальний підхід до “расово повноцінних” дітей, який був підготовлений в Управлінні расової політики НСДАП; записка Генріха Гімmlера від 15 травня 1940 р. “Про звернення до іноплемянних на Сході”, яка пропонувала щорічний відбір всіх 6–10 річних дітей в Генерал-губернаторстві і їх подальший поділ на расово повноцінних і таких, що до даної категорії не належать.

21 вересня 1939 року у Берліні відбулася таємна нарада щодо розв’язання єврейського питання. В результаті Рейнгард Гейдріх видав директиви щодо питання поводження з єврейським населенням. Загалом кульмінацією дискусії стало вирішення “єврейського питання” методом знищення даного етносу.

У процесі гітлерівської окупації українських земель, при кожній армії діяла спецчастина, яка складалася із представників поліції та СС. Метою даних айнзацгруп було знищення неблагоннадійних осіб. Дані айнзацгрупи в першу чергу полювали за єврейським населенням України: “...получили приказ от гитлеровского правительства сперва ограбить, а затем физически уничтожить поголовно все еврейское население от грудных детей до стариков... следуя своей человеконенавистнической расовой теории немцы приступили к исполнению плана полного истребления еврейского населения” [7, арк.6].

При масових розстрілах гітлерівці для економії набоїв по-звірячому чинили розправу над єврейськими дітьми, про це свідчать факти: “В апреле 1941 года в конюшню села Марьевка, Сталинского района, Днепропетровской области УССР, согнали евреев с участка д. и эвакуированных из других районов. Затем всех их вывезли в село Ново-Павловка, где были приготовлены заранее выкопанные ямы. Здесь началась кровавая расправа над беззащитными стариками, женщинами и подрастающими. Многих детей не расстреливали, а убивали, ударяя их головками об колеса подвоза, а некоторых живыми кидали в ямы. Всего было умерщвлено более 450 человек...” [8, арк. 46–47].

Перед обличчям смертельної небезпеки яка нависла над євреями України, українці взяли на себе місію боротися за життя і здоров’я єврейських дітей. Зрозуміло, що це було всупереч розпоряджень гітлерівської влади, які під карою смерті забороняли надавати будь-яку допомогу євреям включаючи беззахисних, ні в чому неповинних дітей, і загрозувало життя самих рятівників.

Тяжка доля чекала кожного, хто хоч наважиться якось допомогти єврейському населенню. Так, у селі Бельцибіля Бродів, 20 травня 1943 р. були кинуті живими у вогонь і спалені 50 єврейських жінок і дітей. Разом з ними був спалений і Ян Павлюк тільки за те, що він дав шматок хліба дітям, які плакали [9, арк.102]. Оскільки, велику кількість дітей єврейської національності українці переховували в себе, то гітлерівці влаштовували широкомасштабні пошукові акції.

Слід зазначити, що у переховуванні євреїв, значну роль грали саме українські діти: “Мой отец со своими

родителями и младшей сестрой проживали в селе Майдан Юзвенский (в настоящее время Майдан) (Вінницька обл. Вінницький район, с. Майдан – авт.). Отцу было 14 лет. В конце 1941 года, в село подбросили маленького еврейского мальчика, с узелком вещей. Понимая, что это еврейский мальчик, люди боялись дать ему приют. Его отнесли в Сельсовет и там его оставили. Слухи по селу разошлись очень быстро. Люди приходили посмотреть, но взять его к себе никто не решался. Семья моего отца жила не далеко от Сельсовета, и тоже пошли посмотреть.

Семья моего отца была глубоко верующая. Они хорошо знали Библию и историю о еврейском народе. Когда бабушка пришла и увидела ребёнка, который нуждался в любви, заботе, забрала его к себе не думая о том, что подвергает свою семью большой опасности”.

Так, в сім’ї Рожанських з’явилася ще одна дитина якого назвали Мітя, так як при ньому не було жодних документів. Сім’я Рожанських піклувалися за цією дитиною, сприймаючи його як рідного. Односельці знали про цю дитину, і боялись покарання за переховування погрожували праведникам доповісти про це німецьким солдатам. Для того, щоб люди своїм мовчанням вберегли життя не лише єврейської дитини, а й усім членам родини, що її переховували, Григорій Степанович робив цим людям печі безкоштовно. Бабуся Олександра, йдучи на роботу, зав’язувала хустку на плечі і саджала туди Мітю. Одного разу це побачив бригадир і побив її із-за дитини.

Шли роки, війна ще тривала, Мітя зростаючи у родині Рожанських не зазнавав жодних утисків, так як був рідною дитиною. Володимир Григорович Рожанський брав Мітю в поле, пасти корів, так як це була на той час найбільш безпечна праця.

Після закінчення війни, з’явився рідний батько Міті, з його слів, жінку –рідну матір Міті розстріляли гітлерівці, і що справжнє ім’я дитини – Михайло. Рідний батько дитининаполягав на тому, щоб йому повернули сина. Усиновлювачам тяжко далось розставання. Михайлу було сім років і він не знав інших батьків. Переїзджуючи до рідного батька, дитина плакала і просила нікому його не віддавати. Бабусі Олександрі довелося поїхати з Михайлом і його батьком до міста Вінниці, де вона певний час проживала, аби Михайло зміг звикнути до нової сім’ї.

Попри нове життя, хлопець часто просив, щоб його повернули у сім’ю Рожанських. Його рідному батьку було тяжко чути ці слова дитини і він розірвав будь-які взаємостосунки з сім’єю праведників.

Через роки, коли Михайло виріс, дані стосунки були поновлені, але до того часу в живих залишився лише Рожанський Володимир Григорович [10].

Ще один спогад врятованих євреїв: “В сентябрь 1942 года Карпец Григорий пришел к нам с отцом и начал просить убежища для его жены еврейки и детей. В те времена за укрытие еврейского населения был расстрел. Но отец посмотрел на горем убитого человека и сказал: “приводи, чему бывает того не миновать”. Когда он привел эту свою семью наих невозможно было смотреть. Ида–Лида вся седая...дети бледные, туго кожей обтянутые, кости с глазами полными ужаса.

Для ихнего убежища приходилось место в погребу, но так как мы с отцом жили на хуторе детей время от

времени забирали в дом. Начали потихоньку отхаживать их. Кормили, одевали, делились всем... Для большей их беспечности долго у себя не держали. Отец их нашел еще одно убежище в Бабак...и так они жили неделю две у нас, потом у Бабак. Но их горе на этом не кончилось у 1943 году Карпец Григория забрали на фронт, тогда вся тяжесть за эту семью легла на нас. И это длилось до марта 1944 года. Там было немного легче с опасностью, но с продуктами все также тяжело, но выжили” [11].

Українські діти, як правило не викликали підозри у гітлерівців, тому вільні у пересуванні вони першими знали проантیهврейські акції та обшуки: “В 1942 р. до нашего дому вечером підійшло шестеро людей, четверо зрослих, а двоє дітей: дівчинка і хлопчик. Збіджені, голодні, стали проситися, що хочуть дуже їсти. Моя мама була уже жалісна і сама заплакала, але зайшли в хату і моя мама їх накормила і тут-же вони стали проситися щоб їх десь спрятали від переслідувань німців і поліцаїв. Тоді ми в сараї в підвалі зробили сховище в фундаменті був великий камінь його ми вийняли і в землі зробили. На шість чоловік место і камінь заклали. Замаскували і поставили відро з керосином, трохи порозливали, щоб часом собака не почувала, що там є люди, а карасин ми брали підпалювати дрова в печі. Но того не було я і брати мої Сергій і Сазон ходили по селу і грались з хлопчиками і прислухалися чи не думають німці і поліцаї ходити по хуторах” [12].

Подібне сталося і в Дубно на Рівненщині: “В начале сентября 1942 год. родной брат отца Кухаревич Федор Паисиевий, проживающей в городе Дубно Ровенской области, привез к нам в г. Почаев Тернопольской обл. молодую женщину с грудным ребенком и сказал что это сестры его жены. Это была Монтвер Раиса Ароповна под фамилией Довголюк Христина Юхимовна и ее дочь Зинаида.

Почаев – небольшой провинциальный город Тернопольской обл. (был районным центром). В городе стоял немецкий гарнизон, часто проводились облавы, и мы – дети были на стороже о приближении немецких солдат и полицаев. Когда девочка подросла, по истечении 7 месяцев, стало заметно, что она похожа на еврейку. Тогда Монтвер все рассказала, она еврейка. Деваться было некуда, потому, что условия жизни были таковы, что за сбережение еврейской семьи расстреливали всех вместе: и евреев, и украинцев. Жили вместе. Для Монтвер оборудовали комнату, где она пряталась во время облав” [13].

Українські сім’ї єврейських дітей найчастіше ховали серед своїх, в подальшому видаючи їх за своїх рідних: “В 1941 р. в село (Мовчанівка) прийшли німці. І почали переслідувати євреїв. Літом 1942 р... чотирьом сім’ям євреїв приказали йти гетто в Скалат. Через деякий час Шльома Пета прийшли з своєю дочкою ввечері і попросили їх переховати їх від німців. Вони також переховувались в наших сусідів Олійників трохи в нас, трохи в них. Шльома більше був в Олійників, ховався в хліві, стодолі. Гізю просила Пета щоб була в нас. В нас легше було сховати між нами дітьми. Пета була то у нас, то у Олійників або у сестри Анна яка уже була замужем і жила на краю села. Гізю приходив провідувати Мошко і Пета. Потім вони йшли Шльома до Олійників, а Пета до сестри Анни на край села. Вони переховувались в

нас з кінця літа 1942 р. до зими, майже до кінця 1942 р. Потім вони пішли в ліс де за 5 км. де за літо збудували землянку, здружили сім'ями Шльома і Пепа приходили до нас, всю зиму за продуктами. Десять в березні 1943 р. Шльома застрелили із засади, коли він виходив з лісу за продуктами. Далше ми не знали яка судьба Пепа і Гізі. В квітні 1944 р. Пепа, Гізі і Шмирко прийшли в Мовчанівку до нас і Олійників, дякували і сказали, що ідуть в Польщу..." [14].

Часто українці, переховуючи єврейських дітей задля їхньої та своєї безпеки старалися змінити дитині ім'я та прізвище українське, що підтверджувалося документально. Це відразу давало єврейській дитині певні права та підвищувало її шанси на порятунок. Пригадує Клара Розенблат яка народилася в селі Городок Заліщицького району Тернопільської обл. і проживала там до серпня 1941 р., пише: "Коли прийшли німці то всю нашу сім'ю забрали в Борищів в гетто, де ми пробули до вересня 1942 р. У вересні 1942 р. мене і мою сім'ю разом з іншими євреями вивезли під ліс і наказали копати яму. Коли вона була готова німці наказали зняти одяг і коштовності. Потім, коли почали стріляти, батько штовхнув мене у яму і так я чудом залишилася жива. Я довго блукала лісом і селами Борищівського району, після пережитого мною страшного часу. У січні 1943 р. в селі Слобідка, куди занесло мене лихоліття війни, мене підібрав Ктитор Василь Петрович, разом з братом своєї дружини Ярем'єм Яковом Іллечем я сиділа під титом і вже замерзала, коли вони побачили мене і взяли з собою. Важко було повірити, що доля вдруге дарувала мені життя.

Ризикуючи життям своєї родини та своїм власним Ктитор Василь Петрович привіз мене у свою сім'ю де вже було власних четверо дітей. Всі піклувалися про мене, принімали за свою дочку. Кожного разу ризикуючи собою вони турбувалися і переживали за мене. Я росла у цій родині як їхня дитина. Разом з їхніми дітьми я гралася і працювала по господарству. Щоб уникнути загрози сім'ї Ктиторів і не допустити смерті невинних людей, вони змінили моє ім'я на Левчук Марія Василівна. Та у 1951 році їхню сім'ю виселили у Сибір як куркулів і я залишалася сама у їхньому будинку де прожила до свого заміжжя у 1957 році" [15].

Діти допомагаючи своїм батькам у переховуванні євреїв, так як останні весь день працювали, готували та носили їжу євреям та не менше дорослих піклувалися за ними, за що не раз залишалися сиротами. Спогади Петра Маслянка, жителя с. Завадівка Тернопільської області "У період окупації Поділля 1941–1942 рр. моя мати, Маслянка Фекла Андріївна яка проживала в с. Завадівка переховувала на своєму подвір'ї у хаті єврейську сім'ю Кушнірів. Родом зі Смотрича Дунаєвського району, а саме батька Кушніра Михайла, дружину та п'ятеро дітей Роза, Переса та ще трьох імена не пам'ятаю.

Мені мати довірилась і я допомагав їй; носив їсти їм у погреб де вони сиділи, пити, вносив за ними горшок. Ввечері вони виходили і заходили до хати. В цей час мій батько воював в рядах Радянської армії, але недовго. Працював на Вишнівчицьким ц/заводі. 12 січня 1942 р. сім'я Кушнірів була заарештована поліцейськими та німцями, які оточили двір, пристрелили собаку, і увірвались до хати, вчинивши крик я бачив і пам'ятаю

як поліцейський ударив маму прикладом у груди. Вона впала, я допоміг піднятися їй, а вона сказала до мене: "Іди закрий хлів де корова, і тікай у ліс". Так я залишався живим, але без мами. Маму та сім'ю євреїв забрали і в 4 години дня розстріляли на колгоспному полі Вишнівчицького цукрового заводу. Ці постріли чули усі хто тоді працював у конторі заводу, а також багато людей бачили, як вели мою маму та євреїв через село. На місці цього страшного злочину викопана була яма і жертви цієї розправи були прикопані. Самі німці закидали землею, відбулося це 05 годині дня"[16].

Для збільшення шансів на порятунок самих себе і своїх дітей євреї віддавали їх в українські сім'ї, де вони відразу ставали рідними. Діти з українських сімей, ризикували не менше своїх батьків допомагаючи у переховуванні євреїв від гітлерівських катів.

Факти цієї жертвності свідчать, що в роки Другої світової війни українці, наражаючись на велику небезпеку, брали на себе особливу місію – рятувати приречених на смерть, у тому числі єврейських дітей. Ця жертвність зберегла для єврейської нації її цвіт, що забезпечило майбутнє синам Ізраїлю.

Список використаних джерел

1. Bullock A. Hitler: A Study in Tyranny. – New York: Odhams Press, 1952.– 776 p.
2. Lochner L.P. HuberH. Der totale krieg 1942–1944: Das Dritte Reich in Bildern und Dokumenten. – Desch, 1969.– 175 p.
3. The Goebbels Diaries. – New York, 1948.– 412 p.
4. Documents on German foreign policy 1918–1945. United States Government Printing Office Washington, 1962.– 1110 p.
5. Zur Geschichte der Deutschen Antifaschisten Widerstandsbewegung 1933–1945. Auswahl von Materialien, Berichten und Dokumenten. Verlag des Ministeriums für Nationale Verteidigung. – Berlin, 1958.– 423 p.
6. Вильчур Я., Грабар Р., Токаж З. Время неволи время смерти. Мартиролог польских детей в период гитлеровской оккупации. – Варшава: "Интерпресс", 1981.– 211 с.
7. ЦДАВО.–Ф.4620.– Оп. 3.–Спр.289.
8. ЦДАГОУ.–Ф57.–Оп.4.–Спр.27.
9. Там само.–Спр.37.
10. Фонд "Пам'ять жертв фашизму". Праведники України.– Вінницька обл.–№ 16. Рожанский В. Г./від 17.11.10 р.
11. Там само.–Житомирська обл.–№ 21. Обезюк (Романюк) Т. Т./від 28.10.00 р.
12. Там само.–Тернопільська обл.–№ 06. Палашин І. О./від 28.04.94 р.
13. Там само.–Тернопільська обл.–№ 21. Кухаревич Д. П./від 28.10.00 р.
14. Там само.–Тернопільська обл.–№ 03. Колосовська (Тимчук) К. Д. / від 16.04.04 р.
15. Там само.–Тернопільська обл.–№ 46. Розонблатт К. Ш. Р./від 07.10.02 р.
16. Там само.–Хмельницька обл.–№ 09. Маслянка П. Г. Розонблатт К.Ш./від 11.04.08 р.

References

1. Bullock A. Hitler: A Study in Tyranny. – New York: Odhams Press, 1952.– 776 p.
2. Lochner L.P. HuberH. Der totale krieg 1942–1944: Das Dritte Reich in Bildern und Dokumenten. – Desch, 1969.– 175 p.
3. The Goebbels Diaries. – New York, 1948.– 412 p.
4. Documents on German foreign policy 1918–1945. United States Government Printing Office Washington, 1962. – 1110 p.
5. Zur Geschichte der Deutschen Antifaschisten Widerstandsbewegung 1933–1945. Auswahl von Materialien, Berichten und Dokumenten. Verlag des Ministeriums für Nationale Verteidigung. – Berlin, 1958.– 423 p.
6. Vilchur Ya., Grabar R., Tokazh Z. Vremya nevoli vremya smerti. Martirolog polskih detey v period gitlerovskoy okkupatsii. – Varshava: "Interpress", 1981.– 211 s.
7. TsDAVO.–F.4620.– Op.3.–Spr.289.

8. TsDAGOU.–F57.–Op.4.–Spr.27.
 9. Tam samo. – Spr.37.
 10. Fond “Pam’jat’ zhertv fashyizmu”. Pravednyky Ukrai’ny. – Vinnyč’ka obl. – № 16. Rozhanskyj V.G. / vid 17.11.10 r.
 11. Tam samo. – Zhytomyr’s’ka obl. – № 21. Obezjuk (Romanjuk) T.T. / vid 28.10.00 r.
 12. Tam samo. – Ternopil’s’ka obl. – № 06. Palashhyn I.O. / vid 28.04.94 r.
 13. Tam samo. – Ternopil’s’ka obl. – № 21. Kuharevych D.P. / vid 28.10.00 r.
 14. Tam samo. – Ternopil’s’ka obl. – № 03. Kolosovs’ka (Tymchuk) K.D. / vid 16.04.04 r.
 15. Tam samo. – Ternopil’s’ka obl. – № 46. Rozonblatt K. Sh.R. / vid 07.10.02 r.
 16. Tam samo. – Hmel’nyč’ka obl. – № 09. Masljanko P.G. Rozonblatt K.Sh. / vid 11.04.08 r.

Slobodinsky D. K., postgraduate, Taras Shevchenko National University of Kyiv (Ukraine, Kiev), Slobodinsky.D.K@ukr.net

To save a Jewish child

The article touches upon the life of Jews during the Nazi occupation of Ukraine. The influence of the German authorities on the social situation of civilians including Jewish children is analyzed. Author highlights the plans for the occupation authorities that were aimed to demolish the entire Jewish population and Germanization children. We demonstrate the techniques of mass destruction Ukrainian Jews. We consider the facts of salvation Ukrainian population of Jewish children. The sacrifice of Ukrainians, for which they paid with their lives, ensured the continuation of the Jewish ethnic group.

Author used such special historical methods as chronological, statistical, structural and comparative ones, and analytical the method of historical reconstruction.

Keywords: World War II, occupation, Germans, Jews, children, salvation, Ukrainians.

Слободинский Д. К., аспирант, Киевский национальный университет им. Т. Шевченко (Украина, Киев), Slobodinsky.D.K@ukr.net

Во имя спасения еврейского ребенка

Освещена жизнь евреев в период гитлеровской оккупации территории Украины. Проанализировано влияние немецкой власти на социальное положение гражданского населения в частности еврейских детей. Освещены планы оккупационных властей, направленные на полное уничтожение еврейского населения и немечивание детей. Продемонстрировано методы массового уничтожения украинских евреев. Рассмотрены факты спасения украинским населением еврейских детей.

При написании статьи были применены такие специально исторические методы: предметно-хронологический, статистический, структурно-сравнительный, системно-аналитический, метод исторической реконструкции и другие.

Жертвенность украинцев, за которую они не раз платили своей жизнью, обеспечила продолжение еврейской этнической ветви, которую так старались искоренить одурманенные нацистскими идеями гитлеровские палачи.

Ключевые слова: Вторая мировая война, оккупация, гитлеровцы, евреи, дети, спасение, украинцы.

* * *

УДК 94(477)“1945/1952”:378

Лук’яненко О. В.

кандидат історичних наук, старший викладач кафедри культурології, Полтавський національний педагогічний університет ім. В. Г. Короленка (Україна, Київ), lukyaneneko.ov@gmail.com

ПОЛІТЕХНІЧНІ МИТАРСТВА ПОВОЄННОЇ ВИЩОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ШКОЛИ УРСР

Ілюструється зародження та розвиток політехнічного компоненту у навчальному процесі педінститутів УРСР повоєнного періоду (1945–1952 рр.). Застосування методу контент-аналізу педагогічної преси дозволило простежити нарощування вимог Міністерства освіти по політехнізації інститутів; відслідкувати співвідношення успіхів та проблем у цій галузі на місцевому рівні. Відтворено послідовність переконування освітян країни у безумовній правильності запровадження виробничого навчання. Зроблена оцінка головних характеристик процесу повоєнної політехнізації. Описана практика уведення виробничого навчання в окремих повоєнних педагогічних та учительських інститутах.

Ключові слова: педагогічний інститут, політехнізація, практика, виробниче навчання, повоєнна Україна.

У середині 1950-х М. Хрущов розпочав “політехнічний переворот” в освітній сфері країни. Педінститути стали до підготовки спеціаліста не просто широкого, а “розширеного” профілю. Майбутніх учителів мови навчали роботі з металами, історикам прививали навички будівельників, у музикантах пробуджували таланти агрономів. На зорі 1960-х здавалося, що кращої навчально-виховної моделі годі й було шукати. Тоді мало хто здогадувався, як швидко будуть розкрадені та розвалені теплиці та виробничі майстерні вишів та шкіл у 1990-х. Хоча поодинокі голоси педагогів уже в роки Хрущовського реформування освіти натякали на саме такий фінал “політехнічної одіссеї”.

Та попри усталені асоціації політехнізму з іменем М. Хрущова, його витоки в історії вітчизняної школи сягають ще Ленінських настанов та Сталінських інтерпретацій. У цій розвідці ми торкнемося проблеми “масового переконування” у позитивах політехнічного перевороту, що мало місце у повоєнній Україні. Зробимо одразу декілька зауваг.

По–перше, у повоєнний час миттєва політехнізація вищої (як і загальноосвітньої) школи була нереальна з цілком об’єктивної причини. Країна була розтерзана, обкрадена і спалена радянсько–німецькою війною. Тому перші повоєнні заклики до політехнізму були виключно популістськими. Було неможливо забезпечувати студентів засобами виробництва та технікою тоді, коли їх бракувало стаціонарним заводам та фабрикам.

По–друге, повоєнна вища школа більше переймалася проблемою “повернення у рідні стіни” з евакуації, підпілля, а часом і з небуття, у якому опинялася після погромів корпусів вишів. Тому навіть настійливі заклики центру працювати у напрямку політехнічного повороту сприймалися, але не виконувалися. Директори педінститутів мали спочатку дбати про наявність хоча б якогось контингенту студентів та сталого колективу викладачів, а вже потім мудрити з вкладанням у руки молоді стамесок та молотків.

По–третє, у післявоєнній вищій школі опинилася велика частка трудової молоді, яка по крові була тісно прив’язана до виробничого процесу з ранніх років. Тому заклик політехнізувати вищу педагогічну школу означав лише розвинути і так наявні навички. Це кардинально різнило політехнічний поступ повоєнного часу з хрущовською політехнізацією. До того часу педінститути уже “елітаризувалися”. Освіта, так би мовити, забула про велич людини фізичної праці. Тому освітянські руки довелося наново привчати до верстатів та заводських цехів. А молоді освітянські колективи стали розбавляти “трудовою кров’ю” виробничників.

По–четверте, у 1945–1953 рр. центральна влада була зайнята відбудовою країни, увага концентрувалася здебільшого на матеріальній складовій життя. Тому тлумачення політики політехнізації було чи не в кожному своє. І воно таким залишалось аж до кінця 1950-х. Тому цілком закономірними були і перегини в один бік в одних педінститутах, і недоробки в інших через банальне незнання принципів політехнізації.

Уперше про політехнічний досвід післявоєнних освітянських вишів педагогічна преса УРСР згадала у серпні 1947 р. Та, це був приклад того, коли політехнізація прирівнювалася до зв’язку школи з ву-